

فرمانده معظم کل قوا: «ان شاء الله شما جوان‌ها آن روزی را خواهید دید که کنسورتان از لحاظ علمی، از لحاظ فناوری، از لحاظ سیاسی، از لحاظ نفوذ بین‌المللی، در سطحی باشد که نسیاسته ایران اسلامی و نسیاسته ملت بزرگ ایران است.»
(۱۳۸۹/۰۱/۱۱)

مقاله پژوهشی: تبیین اهداف ج.ا.ایران از ارتقای قدرت منطقه‌ای

اسماعیل احمدی مقدم^۱، علی محمد احمدوند^۲ و بهروز تسلیمی کار^۳

تاریخ پذیرش: ۹۹/۳/۲۰

تاریخ دریافت: ۹۸/۱۰/۱۱

چکیده

ارتقای قدرت منطقه‌ای برای ج.ا.ایران که در یکی از مناطق راهبردی ژئوپلیتیکی جهان قرار گرفته، امری لازم و ضروری می‌باشد تا زمینه تحقق اهداف عالی نظام و انقلاب اسلامی فراهم گردد. بنابراین لازم است اهداف ج.ا.ایران از ارتقای قدرت منطقه‌ای، به‌صورت شفاف مشخص و بیان گردد تا گمان کشورگشایی و قلمروخواهی ایران برطرف و از سوی دیگر با مشخص شدن اقدام‌های بشردوستانه و هدف‌های خیرخواهانه ج.ا.ایران، سایر کشورهای منطقه نیز در راستای دستیابی به امنیت پایدار و باثبات، با ج.ا.ایران هم‌راستا گردند. نوع تحقیق کاربردی و رویکرد آن ترکیبی با روش توصیفی-تحلیلی می‌باشد. هدف این تحقیق، تبیین اهداف ج.ا.ایران از ارتقای قدرت منطقه‌ای بوده و داده‌ها به دو روش کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه) گردآوری که اطلاعات به‌دست آمده با کمک نرم‌افزار SPSS، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. روایی پرسشنامه از طریق روایی محتوا و توزیع دومرحله‌ای و پایایی آن از روش آلفای کرونباخ با نتیجه‌ای معادل ۰/۹۶۱ تعیین گردیده است. نمونه آماری با روش تمام‌شمار و معادل ۵۷ نفر می‌باشد. در نهایت، اهداف ج.ا.ایران از ارتقای قدرت منطقه‌ای، سه هدف اصلی و کلان بازدارندگی، دفاع همه‌جانبه و دفاع مشروع تبیین گردید و با ضریب اطمینان ۹۵٪، مورد تأیید جامعه آماری نیز قرار گرفت و محقق با تعیین فاصله میانگین جامعه آماری، محاسبه میانگین مرکب و در نهایت با استفاده از استدلال فراوانی «کای دو»، سطح معنادار را تعیین و در پایان مشخص گردید که هدف اصلی ج.ا.ایران از ارتقای قدرت منطقه‌ای، رسیدن به «بازدارندگی همه‌جانبه دفاعی (با تکیه بر گسترش و توسعه ظرفیت‌ها و قابلیت‌های دفاعی - امنیتی همسو)» می‌باشد.

واژگان کلیدی: هدف، قدرت منطقه‌ای، بازدارندگی، دفاع مشروع، دفاع همه‌جانبه.

۱. دانشیار امنیت داخلی دانشگاه علوم انتظامی امین - shahid.Kavand@gmail.com
۲. استاد گروه مهندسی صنایع دانشگاه ایوانکی - alimohamad.ahmadvand@gmail.com
۳. دانشجوی دکتری رشته مدیریت راهبردی دفاعی دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی (نویسنده مسئول) - behrooztaslimikar@gmail.com

مقدمه

هر کشوری دارای تعدادی اهداف و منافع ملی در محیط داخلی و خارج از مرزهای جغرافیایی خود می‌باشد و تلاش می‌کند که تا جایی که امکان‌پذیر است، بتواند آن‌ها را تأمین و حفظ نماید. مهم‌ترین مسئله‌ای که می‌تواند تضمین‌کننده منافع باشد، قدرت ملی کشورهاست که از آن به‌عنوان توانایی اثرگذاری در رفتار یک فرد، گروه و یا واحد سیاسی به‌منظور متقاعدساختن طرف مقابل در جهت انجام کاری یاد می‌شود و می‌تواند در انواع مختلفی چون سخت، نیمه‌سخت، نرم و یا هوشمند به‌کار گرفته شود. قدرت منطقه‌ای که نشان‌دهنده وزن ژئوپلیتیکی یک واحد سیاسی نسبت به سایر کشورها در منطقه ژئوپلیتیکی مشخص می‌باشد، برای رسیدن به اهداف ملی، تضمین منافع ملی و عدم اجازه بهره‌برداری از منابع موجود به سایر کشورهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، با قابلیت استفاده و بهره‌برداری از تمام ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل ایجاد گردیده است. کشورها متناسب با اهمیت منافع‌شان در منطقه، رفتارهای مختلفی را از خود بروز می‌دهند؛ تا جایی که برخی از آن‌ها، حتی از روش‌های غیرمعارف و غیراخلاقی برای تضمین منافع خود استفاده می‌کنند. تلقی و برداشت صحیح از موقعیت کشور و بهره‌گیری از تمام مؤلفه‌های قدرت ملی در جهت پیشینه‌سازی منافع ملی و قدرت نفوذ و کاهش تهدیدها، در گام نخست نیازمند تعیین اهداف و جهت‌گیری‌های اساسی می‌باشد و محقق در پژوهش خود تلاش نموده تا به موضوع اهداف ج.ا.ایران در راستای ارتقای قدرت منطقه‌ای بپردازد.

۱. کلیات

۱-۱. بیان مسئله

قدرت برآیند ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل یک واحد سیاسی است که دارای سطوح مختلف جهانی، قاره‌ای، منطقه‌ای و... می‌باشد. هنگامی که قدرت امکان تجلی در سطح یک منطقه ژئوپلیتیکی را داشته باشد، به آن قدرت منطقه‌ای گفته می‌شود. قدرت منطقه‌ای نشان‌دهنده وزن ژئوپلیتیکی یک واحد سیاسی و میزان آن نمایانگر جایگاه و منزلت هر

کشوری در نظام سلسله‌مراتبی قدرت در یک منطقه ژئوپلیتیکی ویژه و مشخص است و کشوری که از قدرت منطقه‌ای بالایی برخوردار باشد، توانایی و قابلیت تأمین خواسته‌هایش بدون هرگونه مانعی را در سطح آن منطقه خواهد داشت.

ج.ا.ایران نیز مانند سایر کشورها، دارای منافع در منطقه جنوب‌غرب آسیاست که به‌منظور تأمین آن‌ها نیازمند افزایش قدرت منطقه‌ای خود می‌باشد. ولی از آنجایی که قدرت یک بازی دوسویه به‌شمار می‌رود؛ چنانچه اهداف کشورها از ارتقای قدرت مشخص و معلوم نباشد، ارتقای آن در یک طرف موجب واکنش طرف دیگر خواهد شد و در بیشتر مواقع آن را مانع جدی پنداشته و چالش‌های شدیدی را در روابط بین‌الملل و سیاست خارجی به‌دنبال خواهد داشت. بنابراین تعیین و تبیین اهدافی که کشورها از ارتقای قدرت خود تعقیب می‌کنند، می‌تواند با شفاف‌سازی رعایت حقوق کشورها در روابط بین‌الملل؛ ارتباطات، تعاملات و همکاری‌ها بین دول سیاسی را استحکام بیشتری ببخشد. چون، اگر کشورها در برقراری ارتباطات مورد اشاره احساس نمایند که مورد سوءاستفاده کشور مقابل قرار گرفته‌اند یا قرار خواهند گرفت، نتیجه مطلوبی را به‌همراه نخواهد داشت و چنین استنباطی می‌تواند منجر به تیرگی روابط و حتی قطع کلی روابط کشورها گردد. بنابراین لازم است تا کشورها با تبیین اهداف خود از افزایش قدرت، نسبت به شفاف‌سازی فعالیت‌ها در عرصه‌های سیاست خارجی اقدام نموده تا درکنار جلب اعتماد سایرین، تضمین منافع ملی و تحقق اهداف خود را فراهم نمایند. به‌همین علت، موضوع اصلی محقق در این پژوهش آن است که «اهداف ج.ا.ایران از ارتقای قدرت منطقه‌ای چیست؟»

۲-۱. اهمیت و ضرورت تحقیق

عوامل ایجابی که موجب اهمیت این تحقیق شده عبارت است از:

- (۱) ایجاد درک صحیح از گسترش دامنه نفوذ و ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران؛
- (۲) ارائه جلوه قانونی از منظر روابط بین‌الملل به روند ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران در راستای ایجاد انسجام داخلی.

- عوامل سلبی که موجب ضرورت اجرای این تحقیق شده، عبارت است از:
- (۱) عدم ایجاد درک مشترک، انسجام و یکپارچگی در محیط داخلی در راستای لزوم ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران؛
- (۲) ایجاد و تعمیق شکاف در روابط بین‌الملل و سیاست خارجی سایر کشورها با ج.ا.ایران.

۳-۱. پیشینه تحقیق

- (۱) «حمید کریمی» (۱۳۹۱) در رساله دکتری با عنوان «تبیین الگوی بازدارندگی همه‌جانبه دفاعی ج.ا.ایران در مقابل تهدید ناهم‌تراز» الگویی با ۴ بُعد اصلی و ۱۳ مؤلفه شامل بُعد توان بسیج مردمی (شامل مؤلفه‌های فراگیرسازی، آمادگی رزمی، آمادگی اعتقادی)، بُعد نفوذ راهبردی (شامل مؤلفه‌های ایجاد و تقویت بازیگران همسو، ایجاد ائتلاف پیمان دفاعی، بهره‌برداری از ظرفیت‌های دیپلماسی ج.ا.ایران)، بُعد توان نظامی بومی (شامل مؤلفه‌های توان پشتیبانی از تولید ملی، قابلیت اقدام نظامی، آمادگی معنوی)، بُعد توان مدیریتی (شامل مؤلفه‌های وفاق و انسجام ملی، تحکیم اراده ملی، بصیرت و دانایی نخبگان، تکلیف‌گرایی نخبگان)، ارائه داد. (کریمی، ۱۳۹۱)
- (۲) «دانشجویان دوره بیست‌ویکم دفاع ملی» (۱۳۹۵) در مطالعه گروهی با عنوان «تدوین راهبردهای دفاع همه‌جانبه در جنگ احتمالی آینده» در دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، راهبردهایی شامل اشراف بر تهدیدها و جلوگیری از غافلگیری؛ ولایت‌مداری؛ آمادگی دفاعی بر مبنای دفاع مردمی؛ حفظ استقلال، وحدت و انسجام ملی؛ مرجعیت علمی - فناوری و نهضت نرم‌افزاری؛ اقتصاد مقاومتی و بازدارندگی مؤثر، در حوزه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، علمی و فناوری، نظامی، اقتصادی و منابع انسانی را استخراج و احصا کرده‌اند. (مطالعه گروهی دوره بیست‌ویکم دفاع ملی، ۱۳۹۵)

۴-۱. سؤال تحقیق

اهداف ج.ا.ایران از ارتقای قدرت منطقه‌ای چیست؟

۵-۱. هدف تحقیق

تبیین اهداف ج.ا.ایران از ارتقای قدرت منطقه‌ای.

۶-۱. روش تحقیق

با توجه به اینکه پژوهش حاضر در پی تبیین اهداف ج.ا.ایران در راستای ارتقای قدرت منطقه‌ای می‌باشد تا نسبت به شفاف‌سازی فعالیت‌های ج.ا.ایران در روابط و سیاست خارجی اقدام نماید، بنابراین این پژوهش از نوع کاربردی و رویکرد آن ترکیبی با روش توصیفی-تحلیلی است. داده‌ها به دو روش کتابخانه‌ای و میدانی گردآوری شده است. در روش میدانی ضمن مصاحبه با خبرگان، با طرح سؤال‌های فرعی بسته، نظر متخصصین امر در خصوص سؤال اصلی تحقیق به وسیله پرسشنامه گردآوری و سپس با محاسبه میانگین فاصله‌ای و مجذور «کای دو» با سطح معناداری ۹۵٪، به وسیله نرم‌افزار تجزیه و تحلیل داده^۱، مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفته است. در تعیین روایی پرسشنامه از روش روایی محتوا و توزیع دو مرحله‌ای پرسشنامه بین صاحب‌نظران، و برای تعیین پایایی آزمون از روش آلفای کرونباخ استفاده شده که معادل ۰/۹۶۱ به دست آمده است.

جامعه آماری شامل مسئولین و مدیران ارشد لشکری و کشوری می‌باشد که دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد و دکتری، حداقل ۱۰ سال سابقه کار در محل‌های راهبردی بوده و با نظریه‌های قدرت و رهنامه‌های دفاعی به‌ویژه نظریه‌های بازدارندگی، دفاع همه‌جانبه و دفاع مشروع و همچنین مؤلفه‌های متناسب با هریک آشنایی کامل دارند و به‌صورت هدفمند تعیین شده‌اند. براین اساس جامعه آماری معادل ۵۷ نفر (۲۳ نفر لشکری

و ۳۴ نفر کشوری) بوده و باتوجه به اینکه این تعداد کمتر از ۱۰۰ نفر می‌باشند، بنابراین حجم نمونه تمام‌شمار و منطبق با جامعه آماری موردنظر قرار گرفته است. وضعیت تحصیلی و خدمتی جامعه نمونه به شرح جدول‌های (۱) و (۲) است.

جدول شماره (۱):

مدرک تحصیلی	تعداد فراوانی	درصد فراوانی
دکتری	۳۲	۵۶/۱
کارشناسی ارشد	۲۵	۴۳/۹
کل	۵۷	۱۰۰٪

جدول شماره (۲):

وضعیت خدمتی جامعه نمونه

سن خدمتی	تعداد فراوانی	درصد فراوانی
۳۶ به بالا	۹	۱۵/۸
۳۱-۳۵	۱۶	۲۸/۱
۲۵-۳۰	۳۲	۵۶/۱
کل	۵۷	۱۰۰٪

۲. ادبیات و مبانی نظری تحقیق

۲-۱. هدف

یکی از مواردی که اغلب متفکرین و نظریه‌پردازان بر آن اجماع نظر دارند، هدف می‌باشد. (ایزدی، ۱۳۹۸) هدف، مهم‌ترین مسئله در هر اقدام و فعالیتی به‌شمار رفته و تمام زندگی بشری را تحت تأثیر خود قرار داده است. (دانشکده کسب‌وکار هاروارد، ۱۳۹۷) تعریف و تبیین صحیح هدف، منجر به رشد و ارتقای وضع موجود شده و چشم‌انداز روشنی را برای انسان رقم می‌زند که تمام فعالیت‌ها و اقدام‌ها را همسو نموده تا با هم‌افزایی و بهره‌گیری مناسب از منابع موجود و دراختیار، به وضعیت آرمانی خود دست یابد. (بلانچارد، ۱۳۸۱) هدف، خواسته‌ای دقیق، ملموس، دست‌یافتنی، دارای اندازه، روشن، مشخص و دارای بازه زمانی معین است. درواقع، هدف وضعیتی است که می‌خواهیم در آینده داشته باشیم و به‌طور حتم باید با عمل همراه باشد. هدف یک نیاز یا خواسته است که دارای برنامه اجرایی بوده و اغلب در سه دسته‌بندی کلان شامل اهداف بلندمدت، میان‌مدت و کوتاه‌مدت عنوان می‌گردد. (نظامی‌پور، ۱۳۹۷)

۲-۲. قدرت منطقه‌ای^۱

قدرت که یک مفهوم بین‌المللی و نسبی است (Lung Chang, 2010:1)، توانایی انجام فعلی توسط فرد، گروه (Hornby, 970:1989) و یا یک واحد سیاسی برای اثرگذاری در رفتار سایرین (مورگتا، ۱۳۸۴) در راستای تأمین منافع و رسیدن به اهداف می‌باشد. (Joblonsky, 1997) هنگامی که از قدرت به‌عنوان قدرت ملی یاد شود، معرف برآیند توانایی و ظرفیت‌های (زرقانی، ۱۳۸۸) بالقوه و بالفعل یک جامعه بوده (کالینز، ۱۳۸۳) و دارای مفهومی ژئوپلیتیکی است که در دو قلمرو داخلی و خارجی کشورها مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد. (حافظ‌نیا، ۱۳۹۳) زمانی که یک واحد سیاسی، قدرت ملی خود را از لحاظ ژئوپلیتیکی در یک ناحیه جغرافیایی به‌کار ببرد، به آن قدرت منطقه‌ای گفته می‌شود. (Buzzan, 2004) و این نشان‌دهنده وزن ژئوپلیتیکی آن واحد سیاسی و جایگاه آن کشور در نظام سلسله‌مراتبی قدرت منطقه‌ای است. (قبرلو، ۱۳۸۸) «دانیل فِلمس» معتقد است که کشورها برای تبدیل شدن به قدرت برتر منطقه‌ای باید دارای شاخص‌هایی چون ادعا، پتانسیل و ظرفیت لازم، اقدام، پذیرش و نفوذ باشند. ادعای اینکه می‌خواهند و به‌دنبال قدرت منطقه‌ای شدن هستند، از حداقل ظرفیت لازم برخوردار باشند، با رفتارهایشان، برتر بودن قدرتشان را به نمایش بگذارند و از سوی سایر کشورها نیز این برتری پذیرفته شده باشد و در نهایت چگونگی نفوذ و اعمال قدرت نیز مهم است. (Flemes, 2007:10) «دیوید بالدوین» و «والتر کارلسناس و همکاران»؛ «عرصه»، شامل توانایی کشور در زمینه‌های مختلف اقتصادی، نظامی، امنیتی و غیره؛ «حوزه»، شامل حوزه نفوذ؛ «وزن»، شامل اعتبار و انکارپذیری قدرت منطقه‌ای در برابر سایر دولت‌های منطقه؛ «هزینه‌ها»، شامل توانایی و تمایل به پرداخت هزینه‌ها و «ابزارها»، شامل کلیه سازوکارهای موردنیاز را برای تبدیل شدن به یک قدرت منطقه‌ای لازم و ضروری می‌دانند. (Baldwin, 2002);(Carlsnaes&et.al, 2002)

۲-۳. اهداف ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران

از جمله اهدافی که کشورها در افزایش قدرت خود تعقیب می‌کنند، بازدارندگی است. (افشردی، ۱۳۹۸) «الیوت و رجینالد»، بازدارندگی را اقدام یا مجموعه‌ای از اقدام‌ها برای پیشی گرفتن در برابر اقدام‌های خصمانه دشمن عنوان می‌کنند و معتقدند که نظریه بازدارندگی، یعنی کوشش یکی برای اعمال نفوذ در دیگری تا او را از اقدام به عملی که متضمن خسارت برای اولی است، باز دارد. (الیوت و رجینالد، ۱۳۷۸: ۳۷۰) در شکل کلی‌تر، می‌توان عنوان کرد بازدارندگی، عبارت از متقاعد ساختن حریف نسبت به اینکه هزینه‌ها و خطرهای ناشی از اقدام‌های او، بیشتر از منافعش خواهد بود. (Johnson&et.al, 2015) توانایی‌های بازدارندگی، توانایی‌های دفاعی را تقویت کرده و در مقابل، توانایی‌های دفاعی نیز از بازدارندگی حمایت می‌کند. (افشردی و نوروزانی، ۱۳۹۶: ۴۸) بازدارندگی در ساده‌ترین شکل عبارت است از تأمین توانمندی‌های لازم در کشور بازدارنده با هدف متقاعد کردن طرف مقابل یا مجبور ساختن او به چشم‌پوشی از رفتاری معین یا وادار ساختن دشمن به صرف نظر از هدف‌هایی که تعقیب می‌کند. (بوفر، ۱۳۶۶: ۸۲-۶۳) «هوت»^۱ چهار دلیل را در ارتباط جغرافیا و بازدارندگی عنوان می‌کند. اول، جغرافیا را میدان اصلی بازدارندگی می‌داند و معتقد است که ویژگی‌های جغرافیایی بر درک تهدید، ملزومات امنیتی و توانایی‌های نظامی بازیگران مؤثر بوده و از سوی دیگر مشاجره‌های سیاسی در حوزه‌های جغرافیایی رخ می‌دهد. دوم اینکه، جغرافیا یک متغیر مشروط در تعیین رفتار دولت‌ها در ارتباط با بازدارندگی است و منابع جغرافیایی، گزینه‌های راهبردی را برای بیان قدرت عنوان می‌کنند و آنچه که رویه‌های ذهنی رهبران را شکل می‌دهد، نفوذهای اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی مرتبط با جغرافیاست. در بیان دلیل سوم، مطلوبیت‌های جغرافیایی سرزمینی را از جمله دلایل تهدید کشوری توسط دیگران می‌داند و در نهایت برای دلیل چهارم عنوان می‌کند که قدرت‌های بزرگ در پی سلطه و بازیگران مخالف در پی بازدارندگی بوده و در این میان، سایرین در

تلاشند که از تهاجم به منطقه نفوذ خود که شامل سرزمین‌های جغرافیایی است، جلوگیری به عمل آورند. (Huth, 1999)

از دیگر اهداف ارتقای قدرت، دفاع مشروع است. دفاع مشروع، وضعیتی است که به کشور مورد تجاوز حق می‌دهد تا با هر وسیله ممکن و در راستای دفاع از خودش، نسبت به سرکوب متجاوز اقدام نماید. (نوروزی، ۱۳۸۵: ۱۷۰) این نوع از دفاع می‌تواند در قالب ائتلاف نیز متبلور شود و چنانچه یکی از طرفین ائتلاف مورد تهاجم قرار گرفت، هم‌پیمانانش با هدف کمک به او با متجاوز مقابله نمایند. دفاع مشروع جزو جدایی‌ناپذیر نظام حقوقی داخلی و بین‌المللی می‌باشد. (ضیائی‌بیگدلی، ۱۳۸۴) دفاع مشروع در ماده ۵۱ «منشور ملل متحد» نیز مورد توجه قرار گرفته و به صراحت دفاع در برابر هرگونه تعرضی، حق مشروع و قانونی اعلام گردیده است. (ناظمی‌اردکانی و الوندی، ۱۳۹۳: ۶۱) با توجه به نظریه ژئوپلیتیک شیعه^۱ که توسط «فرانسوا توال»^۲ با تمرکز بر واقعیت‌های سیاسی و فرهنگی ایران ارائه گردیده^۳، ج.ا.ایران از قابلیت لازم در راستای بهره‌گیری از ظرفیت‌های موجود و در اختیار پیرامون تشکیل ائتلاف و اتحادیه‌هایی در قالب محور مقاومت به منظور دستیابی به اهداف تبیین شده در انقلاب اسلامی مبنی بر ظلم‌ستیزی، استکبارستیزی و کمک به مستضعفین جهان برخوردار می‌باشد. (توال، ۱۳۸۲)

هدف دیگر ارتقای قدرت که می‌توان به آن اشاره نمود، دفاع همه‌جانبه است. دفاع همه‌جانبه یک مبحث راهبردی و جامع است که عرصه‌های گوناگونی را در بر می‌گیرد. آماده‌سازی و به‌کارگیری همه سرمایه‌های انسانی و امکانات مادی و معنوی به‌منظور پیشگیری و مقابله با هر نوع تهدید و تهاجم دشمنان خارجی و داخلی دفاع همه‌جانبه

2. Geopolitique du c

2. Francois Thual

۳. فرانسوا توال معتقد است که ج.ا.ایران مرکز و قلب جهان تشیع و پدیده‌ای استثنایی است. او پیروزی انقلاب اسلامی را یکی از پراهمیت‌ترین وقایع نیمه دوم قرن بیستم و در حقیقت مهم‌ترین واقعه در طول تاریخ شیعه عنوان می‌کند و معتقد است که ایران شیعه، از سال ۱۹۷۹م. به‌صورت عاملی ژئوپلیتیک در تمام دنیای شیعه، دنیای اسلام و همچنین در سایر حوزه‌های سیاسی، نقش مهمی ایفا می‌کند.

می‌باشد. (خانی، ۱۳۷۶: ۱۴۹) دفاع همه‌جانبه، دفاعی با ابعاد مختلف در قبال تهدیدهای پیچیده و دارای جنبه‌های مختلف است که با حفظ تمامیت ارضی، تمامیت فرهنگی، تمامیت سیاسی - اجتماعی و اقتصادی در ابعاد فردی و جمعی کشور سروکار دارد. (ناظمی‌اردکانی و الوندی، ۱۳۹۳: ۱۱۵) ویژگی‌های دفاع همه‌جانبه از دیدگاه «حبیب‌الله سیاری» نظام محور بودن، مانع از غافلگیری راهبردی، کارآیی در صلح و جنگ، برخورداری از تعادل، ماهیت پویا، مستقل و بومی است، تدافعی است، قدرت آفرین است و در نهایت موجب تقویت و انسجام ملی می‌گردد. (سیاری، ۱۳۹۵) دفاع همه‌جانبه، نیازمند برخورداری از قدرت است. ویژگی این مفهوم آن است که چون تمامی مقدرات و ظرفیت‌ها را به خدمت می‌گیرد، این هم‌افزایی، ایجادکننده قدرتی فزاینده خواهد بود. بنابراین سازوکار قدرت‌افزایی، در بطن این مفهوم، پنهان و نهفته می‌باشد.

۲-۴. ارتقای قدرت از منظر قرآن کریم

«وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخِرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ» (سوره مبارکه انفال - آیه شریفه ۶۰).

«در برابر آن‌ها (دشمنان) آنچه توانایی دارید از نیرو آماده سازید و همچنین اسب‌های ورزیده را تا به وسیله آن دشمن خدا و دشمن خویش را بترسانید و گروه دیگری غیر از این‌ها را که شما نمی‌شناسید و خدا می‌شناسد و هر چه در راه خدا (تقویت بنیه دفاعی اسلام) انفاق کنید، به شما بازگردانده می‌شود و به شما ستم نخواهد شد». (ترجمه آیت‌الله مکارم شیرازی)

در مبانی دین اسلام و آیات قرآنی، مکرر به آمادگی در برابر دشمن با هدف بازدارندگی و بهره‌گیری از تمام ظرفیت‌های ممکن تأکید گردیده است. مصداق بارز این نکته، آیه شریفه ۶۰ از سوره مبارکه انفال است که خدای متعال در آن تأکید به بسیج منابع از هر آنچه که در توان داریم نموده و هدف از این توصیه را ایجاد ترس و وحشت در دشمنان

عنوان می‌نماید که نشان‌دهنده لزوم بهره‌برداری از اصل بازدارندگی با تمام امکانات در برابر دشمن است. مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) نیز در مراسم‌ها و سخنرانی‌های متعددی^۱، با تکیه به آیه شریفه فوق، اصل بازدارندگی را مورد توجه ویژه قرار داده‌اند. ایشان «اعداد» را در این آیه به معنای آمادگی همگانی در میدان‌های مختلف، «قوه» را به معنای توانمندی در تمام زمینه‌ها، «رباط الخیل» را به معنای بهره‌مندی از ابزارهای پیشرفته و «ترهبون به» را به معنای رسیدن به قدرت بازدارندگی تفسیر نموده‌اند.

۲-۵. ارتقای قدرت از منظر حضرت امام خمینی^(ره)

مباحث ارتقای قدرت در نظر حضرت امام^(ره)، در برگرفته مفهومی کلان است که از ارتباطی معنادار برخوردار می‌باشند. شواهد موجود در آثار نظری به‌جای مانده از ایشان، (پیام‌ها، سخنرانی‌ها و غیره) نشان‌دهنده حاکمیت نوعی آرمان اعتقادی در چارچوب تفکر دفاعی حضرت امام^(ره) است که از منظر آرمان‌های اسلام‌گرایانه، مبحث دفاع از قلمرو و منافع مسلمین و امت اسلامی را در تمام حوزه‌های کلان و هم در سطوح ملی و هم در جهان اسلام تعقیب می‌کند و در واقع تنها راه دستیابی به این آرمان‌ها، ارتقای قدرت ج.ا.ایران برای رسیدن به قابلیت لازم در راستای تحقق این اندیشه الهی می‌باشد. بخشی از فرمایش‌های ایشان به این شرح است: «اسلام سنگ‌های کلیدی جهان را فتح خواهد کرد. ما به تمام جهان تجربه‌هایمان را صادر می‌کنیم و نتیجه مبارزه و دفاع با ستمگران را بدون

۱. بیانات در مراسم دانش‌آموزی دانشجویان دانشگاه امام حسین(ع) - مورخ ۱۳۹۸/۷/۲۱، بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان و کارکنان ارتش ج.ا.ایران - مورخ ۱۳۹۴/۱/۳۰، بیانات در دانشگاه علوم دریایی امام خمینی(ره) نوشهر - مورخ ۱۳۹۷/۶/۱۸، بیانات پس از بازدید از ستاد فرماندهی نیروی زمینی سپاه - مورخ ۱۳۸۳/۱۲/۱۹، بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان و کارکنان ارتش ج.ا.ایران - مورخ ۱۳۹۴/۱/۳۰، سخنرانی در میدان صبحگاه ناوگان منطقه یکم نیروی دریایی ارتش - مورخ ۱۳۶۹/۹/۲۴، بیانات در مراسم اعطای نشان فتح به تعدادی از فرماندهان عملیات فتح‌المبین و بیت‌المقدس - مورخ ۱۳۶۹/۳/۳، بیانات در مراسم مشترک نیروهای مسلح استان کردستان - مورخ ۱۳۸۸/۲/۲۳، بیانات در دیدار مردم آذربایجان شرقی - مورخ ۱۳۹۵/۱۱/۲۷، بیانات در دیدار مسئولان نظام - مورخ

کوچک‌ترین چشم‌داشتی، به مبارزان راه حق انتقال می‌دهیم و مسلماً محصول صدور این تجربه‌ها، جز شکوفه‌های پیروزی و استقلال و پیاده شدن احکام اسلام برای ملت‌های دربند نیست. ... اسلام ابرقدرت‌ها را به خاک مذلت می‌نشانده، اسلام موانع بزرگ داخل و خارج محدوده خود را یکی پس از دیگری برطرف و سنگ‌های کلیدی جهان را فتح خواهد کرد.^(۳) (امام خمینی، ج ۲۰، ۱۳۸۸: ۳۲۵)

۲-۶. ارتقای قدرت از منظر حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، علت افزایش نفوذ ج.ا.ایران در منطقه را ماهیت اسلامی و انقلابی بودن آن می‌داند.^۱ و معتقدند که نفوذ بین‌المللی ج.ا.ایران باید به سطحی برسد که شایسته ایران اسلامی و شایسته ملت بزرگ ایران باشد.^۲ ایشان می‌فرمایند که ج.ا.ایران با وجود فشارهای آمریکا، دارای پیشرفت‌های چشمگیری در تمام زمینه‌ها بوده که از جمله آن‌ها آبروی بین‌المللی و نفوذ و اقتدار سیاسی است.^۳ ایشان همچنین در بخش‌هایی از بیانیه گام دوم انقلاب نیز به موضوع قدرت ج.ا.ایران پرداخته‌اند و می‌فرمایند: «جمهوری اسلامی، متحجر و در برابر پدیده‌ها و موقعیت‌های نو به نو، فاقد احساس و ادراک نیست، اما به اصول خود به‌شدت پایبند و به مرزبندی‌های خود با رقیبان و دشمنان به‌شدت حساس است. ... عزت ملی، روابط خارجی، مرزبندی با دشمن: این هر سه، شاخه‌هایی از اصل «عزت، حکمت، و مصلحت» در روابط بین‌المللی‌اند. صحنه جهانی، امروز شاهد پدیده‌هایی است که تحقق یافته یا در آستانه ظهورند: تحرک جدید نهضت بیداری اسلامی بر اساس الگوی مقاومت در برابر سلطه آمریکا و صهیونیسم؛ شکست سیاست‌های آمریکا در منطقه غرب آسیا و زمین‌گیر شدن همکاران خائن آن‌ها در منطقه؛ گسترش حضور

۱. بیانات در دیدار روحانیون و طلاب تشیع و تسنن کردستان، مورخ ۱۳۸۸/۲/۲۳.

۲. بیانات در منطقه عملیاتی فتح‌المبین، مورخ ۱۳۸۹/۱/۱۱.

۳. بیانات در دیدار مردم آذربایجان شرقی، مورخ ۱۳۹۱/۱۱/۲۸.

قدرتمندانه سیاسی جمهوری اسلامی در غرب آسیا و بازتاب وسیع آن در سراسر جهان سلطه»^۱.

۲-۷. چارچوب نظری تحقیق

قدرت منطقه‌ای، همان قدرت ملی است که با بهره‌گیری از تمام ظرفیت‌ها و توانایی‌های موجود بالقوه و بالفعل در سطح یک منطقه ژئوپلیتیکی به منظور ارتقای وزن ژئوپلیتیکی مورد استفاده قرار می‌گیرد. هر کشور بر اساس اصول و سیاست حاکم بر آن، اهدافی را از ارتقای قدرت خود تعقیب می‌کند که ج.ا.ایران نیز از ارتقای قدرت منطقه‌ای به دنبال رسیدن به امنیت پایدار و فراگیر از راه:

(۱) بازدارندگی: متقاعد ساختن دشمن مبنی بر اینکه خطرهای ناشی از اقدام‌هایش بیشتر از منفعی خواهد بود که تعقیب می‌کند. در قرآن کریم نیز به روشنی لزوم ایجاد بازدارندگی در برابر دشمنان اسلام و خدا مورد تأکید قرار گرفته و در اندیشه‌های حضرت امام (ره)، آنجایی که می‌فرمایند «اسلام سنگرهای کلیدی جهان را فتح خواهد کرد» و منویات مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) که در بیانیه گام دوم انقلاب عنوان گردیده نیز دیده می‌شود.

(۲) دفاع همه‌جانبه: بهره‌گیری از تمام ظرفیت‌های موجود مادی و معنوی جهت پیشگیری و مقابله با هر نوع تهدیدی می‌باشد. در قرآن کریم بیان «آنچه توانایی دارید از نیرو آماده سازید» در آیه ۶۰ سوره انفال، بیانگر تحقق هدف دفاع همه‌جانبه می‌باشد. به عبارت دیگر همان‌گونه که مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) در تفسیر این آیه عنوان داشته‌اند، «قوه، به معنای توانمندی در تمام زمینه‌ها» می‌باشد و این یعنی همه‌جانگی.

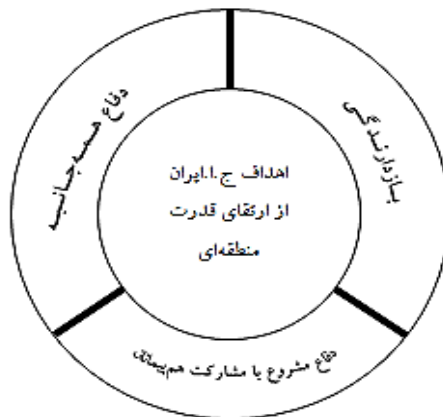
(۳) دفاع مشروع: منطبق با منشور ملل متحد، این حق برای تمام دول سیاسی در برابر هرگونه تجاوزی مشروع و قانونی اعلام گردیده است. با توجه به نظر «ضیائی بیگدلی» مبنی بر اینکه، امکان ایجاد ائتلاف در دفاع مشروع برای کشورها فراهم می‌باشد. (ضیائی بیگدلی، ۱۳۸۴)

۱. بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، مورخ ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

و تحلیل «فرانسوا توال» که معتقد است تشکیل ائتلاف و اتحادیه‌هایی در قالب محور مقاومت، امکان بهره‌برداری ج.ا.ایران از ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی خارج از مرزهای جغرافیایی را فراهم خواهد ساخت و همچنین مدنظر قراردادن این نکته که ظرفیت‌های داخلی در دفاع همه‌جانبه لحاظ گردیده است، بنابراین نویسندگان مقاله، این هدف را با عنوان «دفاع مشروع با مشارکت هم‌پیمانان» به‌منظور امکان بهره‌برداری بخشی از قابلیت‌ها و ظرفیت‌های موجود در خارج از مرزهای جغرافیایی ج.ا.ایران موردنظر قرار داده‌اند.

با توجه به موارد بالا، الگوی نظری مقدماتی تحقیق به‌شرح شکل شماره (۱) خواهد

بود:

شکل شماره (۱): الگوی نظری مقدماتی تحقیق

۲-۸. دیدگاه‌های مختلف در خصوص اهداف ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران

در راستای تکمیل مبانی نظری، با تعدادی از افراد مرتبط با موضوع تحقیق به‌شرح زیر مصاحبه به‌عمل آمد که دیدگاه هر یک از آن‌ها به‌شرح زیر آمده است:

(۱) دیدگاه اول، اهداف ج.ا.ایران از ارتقای قدرت منطقه‌ای را در «بازدارندگی» خلاصه می‌کند که برخی از این افراد معتقد هستند که بازدارندگی در دو حوزه کلان سخت‌افزاری (شامل توان نظامی) و نرم‌افزاری (شامل سیاسی و اقتصادی) شکل گرفته است، ولی برخی دیگر آن را فقط مشروط به داشتن قدرت نظامی و به‌ویژه قدرت دفاعی می‌دانند.

(۲) دیدگاه دوم، هدف غایی ج.ا.ایران از اقدام‌هایی که درخصوص ارتقای قدرت منطقه‌ای در جنوب غرب آسیا رقم می‌زند را رسیدن به «بازدارندگی همه‌جانبه» عنوان می‌نماید و معتقد است برای رسیدن به چنین هدفی باید تمام مؤلفه‌های قدرت شامل اقتصادی، علمی، نظامی، فناوری، اجتماعی و سیاسی را موردنظر قرار داد. همچنین عنوان نمودند که ج.ا.ایران برای ارتقای قدرت منطقه‌ای، نیازمند داشتن متحدینی در سطح منطقه می‌باشد که در حال حاضر از آن‌ها به‌عنوان محور مقاومت یاد می‌شود.

(۳) دیدگاه سوم، ضمن اینکه نظر سایر صاحب‌نظران را موردتأیید قرار می‌دهد با اندکی تفاوت، هدف ج.ا.ایران را رسیدن به دو هدف کلی «بازدارندگی» و «دفاع همه‌جانبه» می‌داند که در «بازدارندگی»، قدرت مدیریتی، بسیج عمومی و توان نظامی و در «دفاع همه‌جانبه» مؤلفه‌های جمعیت، فرهنگی، اقتصادی، دیپلماسی، علمی و فناوری را برشماری می‌نماید. همچنین این دیدگاه بر این اعتقاد است که تحقق اهداف ج.ا.ایران در ارتقای قدرت منطقه‌ای با برنامه‌ریزی جهت استفاده از ظرفیت‌های هم‌پیمانان در سطح منطقه شامل حزب‌الله، حشدالشعبی، حماس، نیروهای مقاومت مردمی سوریه و غیره امکان‌پذیر خواهد شد و از آن به‌عنوان «بازوان بلند ج.ا.ایران» یاد می‌کند.

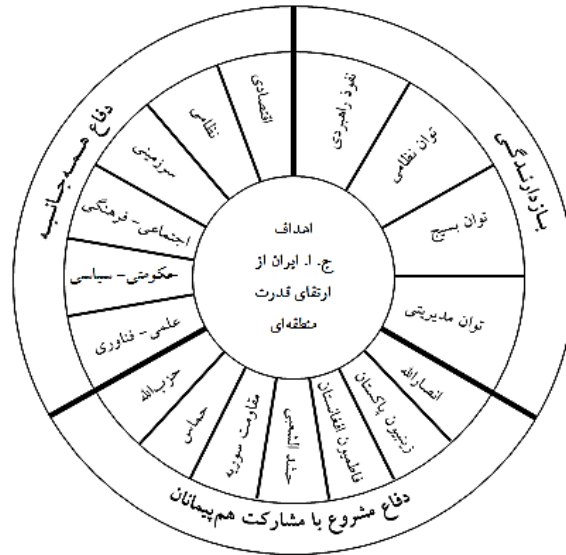
(۴) دیدگاه چهارم، با رویکردی ژئوپلیتیکی، ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران را در گرو «به‌کارگیری ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی» ج.ا.ایران در سطح منطقه می‌داند و معتقد است که چنانچه بتوان از این ظرفیت‌ها به‌گونه مطلوبی بهره‌برداری نمود، بازدارندگی فراگیر و همه‌جانبه به‌دست خواهد آمد.

(۵) دیدگاه پنجم، رسیدن به هر هدفی را مشروط به کاهش اختلاف‌ها و تقویت اشتراک‌ها در بُعد اندیشه‌ای و فکری می‌داند و این مسئله را از الزام‌های ایجاد پیمان‌های دفاعی امنیتی برشماری کرده و معتقد است در چنین حالتی و با داشتن هم‌پیمانی در قالب محور مقاومت ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران شکل خواهد گرفت و درنهایت به قدرت دفاعی ج.ا.ایران ختم خواهد شد.

۲-۹. الگوی مفهومی تحقیق

از اطلاعات گردآوری شده در قالب مطالعه منابع و مصاحبه با صاحب‌نظران، اهداف ج.ا.ایران از ارتقای قدرت منطقه‌ای در قالب سه هدف کلان «دفاع مشروع با مشارکت هم‌پیمانان»، «بازدارندگی» و «دفاع همه‌جانبه» قابل احصا است. یافته‌های تحقیق درخصوص هدف «دفاع مشروع با مشارکت هم‌پیمانان» (نظر ضیائی‌بیگدلی و تحلیل فرانسوا توال در مطالعه منابع و مصاحبه با سعدالله زارعی، مصطفی شمسایی، عبدالله مبینی‌دهکردی، اسماعیل احمدی‌مقدم و حسین شیخ‌الاسلام)، بیانگر لزوم ائتلاف ج.ا.ایران با محور مقاومت در سطح منطقه به‌منظور امکان بهره‌برداری بخشی از قابلیت‌ها و ظرفیت‌های موجود در خارج از مرزهای جغرافیایی ج.ا.ایران در جهت تحقق ارتقای قدرت منطقه‌ای می‌باشد، بنابراین، محقق این هدف را در الگوی مفهومی در قالب برشماری محور مقاومت به‌منظور دریافت نظر حجم نمونه موردنظر قرار داده است. درخصوص مؤلفه‌های هدف بازدارندگی، «حمید کریمی» چهار مؤلفه اصلی شامل «نفوذ راهبردی، توان نظامی بومی، توان بسیج مردمی و توان مدیریتی سطوح راهبردی» را عنوان می‌نماید. (کریمی، ۱۳۹۱: ۲۷۶) رویکرد همه‌جانبگی در مفهوم دفاع، نشان‌دهنده بهره‌برداری از تمام ظرفیت‌ها و مقدرات می‌باشد و این ظرفیت‌ها در نظریه‌های ژئوپلیتیکی عنوان و نظرهای متنوع و متکثری در خصوص مؤلفه‌های اثرگذار بر قدرت ارائه گردیده است. عمدتاً این تقسیم‌بندی شامل پنج تا یازده عامل یا مؤلفه می‌شود که اغلب دارای کلیات یکسان هستند، ولی در مواردی برخی از شاخص‌ها در دسته‌بندی‌های جداگانه‌ای قید شده که باعث افزایش دسته‌بندی کلان گردیده است. نویسندگان در این تحقیق، نظریه ارائه شده توسط «محمدحسین افشردی» و «سیدمصطفی مدنی»، شامل عوامل «اقتصادی، نظامی، فرهنگی، سرزمینی، حکومتی - سیاسی، اجتماعی و درنهایت علمی - فناوری» را جزو حداقل مؤلفه‌های قدرت که در دفاع همه‌جانبه ج.ا.ایران مورد استفاده قرار می‌گیرند را موردنظر قرار داده‌اند. (افشردی و مدنی، ۱۳۸۸: ۱۲۲) درخصوص بُعد هم‌پیمانان، «اسماعیل احمدی‌مقدم» تمام حلقه‌های محور مقاومت را برشماری نموده که نویسندگان نیز محور

مقاومت شامل حزب الله، حماس، نیروهای مقاومت مردمی سوریه، حشدالشعبی، فاطمیون افغانستان، زینبیون پاکستان و انصارالله یمن را به عنوان هم پیمانان ج.ا.ایران در راستای تحقق ارتقای قدرت منطقه‌ای مورد نظر قرار داده‌اند. در نهایت از مجموع مطالب بالا، الگوی مفهومی نهایی تحقیق به شرح شکل شماره (۲) به دست خواهد آمد:

شکل شماره (۲): الگوی مفهومی نهایی تحقیق

۳. یافته‌های تحقیق و تجزیه و تحلیل آن‌ها

۳-۱. تجزیه و تحلیل کیفی اطلاعات

یافته‌های تحقیق در گام نخست بیانگر لزوم ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران می‌باشد، چون ایران در یکی از مناطق مهم ژئوپلیتیکی جهان یعنی منطقه جنوب غرب آسیا قرار گرفته و نظام سلطه، پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران که آرمان ظلم‌ستیزی، استکبارستیزی و دفاع از مظلومین و مستضعفین جهان را در سرلوحه کار خود قرار داده بود، تلاش‌های زیادی را برای حفظ منافعش انجام داد و از هر روشی برای امنیتی‌سازی منطقه جنوب غرب آسیا استفاده نمود. ج.ا.ایران نیز در پی لزوم ایجاد امنیت پایدار، با اولویت محدود سرزمینی و در گام بعدی منطقه جنوب غرب آسیا، اقدام‌های زیادی انجام

داد. باتوجه به اینکه، ایجاد امنیت فراگیر، باثبات و پایدار، نیازمند افزایش نفوذ راهبردی و از بین بردن هسته‌های ناامن در فواصلی بسیار دورتر از مرزهای جغرافیایی هرکشوری به منظور جلوگیری از انتقال موج ناامنی‌ها به داخل آن کشور می‌باشد و همچنین حق دفاع مشروع که برابر ماده ۵۱ منشور ملل متحد، به کشور مورد تجاوز به منظور سرکوب متجاوز داده شده است، بنابراین ج.ا.ایران نیز، ارتقای قدرت منطقه‌ای با بهره‌گیری از تمام مؤلفه‌های قدرت را برای رسیدن به امنیت پایدار^۱ در دستورکار خود قرار داده است. این مسئله در قرآن کریم و اندیشه‌های امامین انقلاب نیز مورد تأکید قرار گرفته است. در قرآن کریم به کرات به کسب آمادگی در برابر دشمن با هدف بازدارندگی و بهره‌گیری از تمام ظرفیت‌های ممکن تأکید گردیده که مفهوم آن همان کسب و ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران می‌باشد. از دیدگاه حضرت امام^(ره)، ارتقای قدرت با رویکرد دفاعی به منظور عاملی در جهت تحقق اهداف و آرمان‌های انقلاب اسلامی ایران عنوان شده و مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) نیز ماهیت اسلامی و انقلابی ایران را علت افزایش قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران در منطقه می‌داند و معتقدند که این قدرت باید به سطحی برسد که شایسته ایران اسلامی و شایسته ملت بزرگ ایران باشد. یعنی ارتقای قدرت منطقه‌ای می‌بایست در دستورکار مسئولان نظام و از جمله راهبردهای اصلی انقلاب اسلامی ایران قرار گیرد.

از دیگر یافته‌های کیفی تحقیق، تبیین اهداف ج.ا.ایران از ارتقای قدرت منطقه‌ای می‌باشد که هدف اصلی تحقیق بوده و شامل بازدارندگی، دفاع همه‌جانبه و دفاع مشروع با مشارکت هم‌پیمانان به شرح زیر قابل تبیین هستند.

با توجه به هدف اصلی که در بازدارندگی تعقیب می‌شود (جلوگیری از هرگونه اقدام خصمانه و یکجانبه دشمن با متقاعد ساختن او مبنی بر اینکه هزینه‌های ناشی از اقدام‌هایش، بیشتر از منافعش خواهد بود)، لازم است تا قابلیت متقاعد کردن دشمن به چشم‌پوشی از اقدامی که برای تحقق اهدافش تعقیب می‌کند، به دست آمده و این مسئله نیازمند

۱. «امنیت پایدار درگرو افزایش قدرت بازدارندگی است و همواره باید مبتنی بر تهدیدها و نیازهای دفاعی کشورمان به‌روز شده و تأمین قدرت کنیم». (مصاحبه با سرلشکر محمدحسین باقری، خبرگزاری تسنیم، مورخ ۹۷/۱۲/۱۳)

برخورداری از قدرت لازم برای کشوری است که به دنبال بازدارندگی می‌باشد. بنابراین، برای رسیدن به اصل و هدف بازدارندگی، لازم است که از قدرت مناسب برای شکل‌گیری باور دشمن برخوردار بود. بدیهی است متناسب با میزان قدرتی که برای اعمال تهدید وجود داشته باشد، تهدید کاهش یافته و یا در نهایت رفع خواهد شد.

در تعاریف مرتبط با مفهوم دفاع همه‌جانبه نیز، امکان مقابله با تهدیدهای پیچیده، مختلف و متکثر منوط به به‌کارگیری همه امکانات در تمام ابعاد گردیده است. این همه‌جانبگی و فراگیری تنها در قالب مؤلفه‌های ژئوپلیتیکی قدرت امکان‌پذیر بوده و از آنجایی که عوامل ژئوپلیتیکی در چارچوب ارتباط متقابل سیاست و جغرافیا برای کسب، حفظ و ارتقای قدرت تعریف می‌گردند، بنابراین در صورت به‌کارگیری این مؤلفه‌ها، قدرت نیز ارتقا خواهد یافت. یعنی قدرت و دفاع همه‌جانبه از یک ارتباط دوسویه برخوردار هستند که ارتقای هرکدام، ارتقای دیگری را نیز در پی دارد.

با توجه به دلایل اعلامی «هوت» مبنی بر اینکه جغرافیا میدان اصلی بازدارندگی، متغیر مشروط در تعیین رفتار دولت‌ها در ارتباط با بازدارندگی و گزینه راهبردی بیان قدرت می‌باشد، و همچنین مدنظر قراردادن این مسئله که امکان دفاع همه‌جانبه در قالب ائتلاف و پیمان‌های دفاعی - امنیتی امکان‌پذیر است، بنابراین می‌توان گسترش و توسعه ظرفیت‌ها و قابلیت‌های دفاعی - امنیتی همسو را در قالب محور مقاومت برای ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران نیز موردنظر قرار داد.

در قرآن کریم، تحقق هدف بازدارندگی به‌منظور ایجاد ترس و وحشت در دشمنان و همچنین موردتوجه قرارگرفتن دفاع همه‌جانبه با تأکید بر بسیج کامل منابع موجود به‌طور ویژه در آیه شریفه ۶۰ از سوره مبارکه انفال عنوان شده که در تفسیر این آیه توسط مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) نیز، رعایت اصل بازدارندگی و همچنین ایجاد توانمندی در تمام زمینه‌ها با بهره‌گیری از ابزارهای پیشرفته موردتأکید ویژه‌ای قرار گرفته است.

۲-۳. تجزیه و تحلیل کمی اطلاعات گردآوری شده به وسیله پرسشنامه

به منظور استخراج نظر جامعه نمونه در خصوص هدف تحقیق، تعداد ۱۷ سؤال در قالب طیف لیکرت شامل ۴ سؤال در بُعد بازدارندگی، ۶ سؤال در بُعد دفاع همه جانبه و ۷ سؤال نیز در بُعد هم پیمانان در قالب پرسشنامه طراحی شد. پس از توزیع این پرسشنامه بین خبرگان، نتایج به دست آمده از جمع بندی نظر خبرگان، به شرح زیر مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

۱-۲-۳. تجزیه و تحلیل کمی ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران با هدف بازدارندگی

جدول شماره (۳): فراوانی پاسخ به سؤال‌های پرسشنامه مربوط به بُعد بازدارندگی

تخمین فاصله‌ای میانگین جامعه آماري	میزان تأثیر ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران در مؤلفه					مؤلفه‌های بُعد بازدارندگی	ردیف
	۵	۴	۳	۲	۱		
$90/21 \leq \mu \leq 87/28$	۵۲	۵	۰	۰	۰	به چه میزان ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران موجب افزایش نفوذ راهبردی خواهد شد؟	۱
$89/47 \leq \mu \leq 85/21$	۴۹	۷	۱	۰	۰	به چه میزان ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران موجب افزایش توان نظامی خواهد شد؟	۲
$90/42 \leq \mu \leq 87/77$	۵۳	۴	۰	۰	۰	به چه میزان ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران موجب افزایش توان بسیج مردمی خواهد شد؟	۳
$72/36 \leq \mu \leq 67/23$	۶	۴۳	۸	۰	۰	به چه میزان ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران موجب افزایش توان مدیریت راهبردی خواهد شد؟	۴

حجم نمونه با اطمینان ۹۵٪ اعتقاد دارند که ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران حداقل ۸۷/۲۸ و حداکثر ۹۰/۲۱ موجب افزایش نفوذ راهبردی، حداقل ۸۵/۲۱ و حداکثر ۸۹/۴۷ موجب افزایش توان نظامی، حداقل ۸۷/۷۷ و حداکثر ۹۰/۴۲ موجب افزایش توان بسیج مردمی و حداقل ۶۷/۲۳ و حداکثر ۷۲/۳۶ موجب افزایش توان مدیریت راهبردی خواهد شد.

$$\Rightarrow \mu = \frac{\mu \sum}{n} = \frac{277}{57} = 4/86$$

۲۷۷ = مجموع میانگین
تعدیل شده (∑ μ)

نتیجه به دست آمده از میانگین مرکب گویای این واقعیت است که از نظر حجم نمونه، ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران به میزان «خیلی زیاد» موجب تحقق هدف بازدارندگی خواهد شد.

۳-۲-۲. تجزیه و تحلیل کمی ارتقای قدرت منطقه ای ج.ا.ایران با هدف دفاع همه جانبه
جدول شماره (۴): فراوانی پاسخ به سؤالهای پرسشنامه مربوط به بُعد دفاع همه جانبه

تخمین فاصله ای میانگین جامعه آماری	میزان تأثیر ارتقای قدرت منطقه ای ج.ا.ایران در مؤلفه					مؤلفه های بُعد دفاع همه جانبه	ردیف
	۵	۴	۳	۲	۱		
$15/68 \leq \mu \leq 23/60$	۰	۱	۶	۱۲	۳۸	به چه میزان ارتقای قدرت منطقه ای ج.ا.ایران موجب افزایش قابلیت بهره برداری از ظرفیت های اقتصادی خواهد شد؟	۱
$85/21 \leq \mu \leq 89/47$	۴۹	۷	۱	۰	۰	به چه میزان ارتقای قدرت منطقه ای ج.ا.ایران موجب افزایش قابلیت بهره برداری از ظرفیت های نظامی خواهد شد؟	۲
$75/25 \leq \mu \leq 78/55$	۱۳	۳۶	۷	۱	۰	به چه میزان ارتقای قدرت منطقه ای ج.ا.ایران موجب افزایش قابلیت بهره برداری از ظرفیت های سرزمینی خواهد شد؟	۳
$76/58 \leq \mu \leq 78/63$	۱۸	۲۹	۸	۲	۰	به چه میزان ارتقای قدرت منطقه ای ج.ا.ایران موجب افزایش قابلیت بهره برداری از ظرفیت های اجتماعی - فرهنگی خواهد شد؟	۴
$73/87 \leq \mu \leq 77/13$	۱۱	۳۶	۹	۱	۰	به چه میزان ارتقای قدرت منطقه ای ج.ا.ایران موجب افزایش قابلیت بهره برداری از ظرفیت های حکومتی - سیاسی خواهد شد؟	۵
$77/42 \leq \mu \leq 72/01$	۱۵	۳۹	۳	۰	۰	به چه میزان ارتقای قدرت منطقه ای ج.ا.ایران موجب افزایش قابلیت بهره برداری از ظرفیت های علمی - فناوری خواهد شد؟	۶

حجم نمونه با اطمینان ۹۵٪ اعتقاد دارند که ارتقای قدرت منطقه ای ج.ا.ایران حداقل ۱۵/۶۸ و حداکثر ۲۳/۶۰ موجب افزایش قابلیت بهره برداری از ظرفیت های اقتصادی، حداقل ۸۵/۲۱ و حداکثر ۸۹/۴۷ موجب افزایش قابلیت بهره برداری از ظرفیت های نظامی، حداقل ۶۸/۵۵ و حداکثر ۷۵/۲۵ موجب افزایش قابلیت بهره برداری از ظرفیت های سرزمینی، حداقل ۶۸/۶۳ و حداکثر ۷۶/۵۸ موجب افزایش قابلیت بهره برداری از ظرفیت های اجتماعی - فرهنگی، حداقل ۶۷/۱۳ و حداکثر ۷۳/۸۷ موجب افزایش قابلیت بهره برداری از ظرفیت های حکومتی - سیاسی و حداقل ۷۲/۰۱ و حداکثر ۷۷/۴۲ موجب افزایش قابلیت بهره برداری از ظرفیت های علمی - فناوری خواهد شد.

$$\Rightarrow \mu = \frac{\mu \sum}{n} = \frac{224}{57} = 3/92$$

۲۲۴ = مجموع میانگین
تعدیل شده (∑ μ)

نتیجه به دست آمده از میانگین مرکب گویای این واقعیت است که حجم نمونه، ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران را به میزان «زیاد» موجب تحقق هدف همه‌جانبه ارزیابی نموده‌اند.

۳-۲-۳. تجزیه و تحلیل کمی ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران مبتنی بر وجود هم‌پیمانان (محور مقاومت)

جدول شماره (۵): فراوانی پاسخ به سؤال‌های پرسشنامه مربوط به بُعد وجود هم‌پیمانان

ردیف	مؤلفه‌های بُعد وجود هم‌پیمانان	میزان تأثیر مؤلفه در ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران					تخمین فاصله‌ای میانگین جامعه آماری
		۵	۴	۳	۲	۱	
۱	به چه میزان مشارکت نیروهای حزب‌الله موجب ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران خواهد شد؟	۵۱	۵	۱	۰	۰	$\mu \leq ۸۶/۰۸$ ۹۰/۰۱
۲	به چه میزان مشارکت نیروهای حماس موجب ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران خواهد شد؟	۴۹	۶	۲	۰	۰	$\mu \leq ۸۴/۵۸$ ۸۹/۴۰
۳	به چه میزان مشارکت نیروهای مقاومت مردمی سوریه موجب ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران خواهد شد؟	۴۸	۷	۲	۰	۰	$\mu \leq ۸۴/۱۷$ ۸۹/۱۱
۴	به چه میزان مشارکت نیروهای حشدالشعبی موجب ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران خواهد شد؟	۴۲	۸	۷	۰	۰	$\mu \leq ۷۹/۱۷$ ۸۶/۳۹
۵	به چه میزان مشارکت فاطمیون افغانستان موجب ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران خواهد شد؟	۳۴	۱۰	۱۲	۱	۰	$\mu \leq ۷۳/۰۱$ ۸۲/۰۳
۶	به چه میزان مشارکت زینیون پاکستان موجب ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران خواهد شد؟	۳۱	۱۱	۱۰	۵	۰	$\mu \leq ۶۹/۰۸$ ۷۹/۶۴
۷	به چه میزان مشارکت نیروهای انصارالله یمن موجب ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران خواهد شد؟	۵۱	۵	۱	۰	۰	$\mu \leq ۸۶/۰۸$ ۹۰/۰۱

حجم نمونه با اطمینان ۹۵٪ اعتقاد دارند که نیروهای حزب‌الله حداقل ۸۶/۰۸ و حداکثر ۹۰/۰۱، نیروهای حماس حداقل ۸۴/۵۸ و حداکثر ۸۹/۴۰، نیروهای مقاومت مردمی سوریه حداقل ۸۴/۱۷ و حداکثر ۸۹/۱۱، نیروهای حشدالشعبی حداقل ۷۹/۱۷ و حداکثر ۸۶/۳۹، فاطمیون افغانستان حداقل ۷۳/۰۱ و حداکثر ۸۲/۰۳، زینیون پاکستان حداقل ۶۹/۰۸ و حداکثر ۷۹/۶۴ و در نهایت نیروهای انصارالله یمن حداقل ۸۶/۰۸ و حداکثر ۹۰/۰۱، در راستای ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران مؤثر هستند.

$$\Rightarrow \mu = \frac{\mu \sum}{n} = \frac{۲۷۵}{۵۷} = ۴/۸۲$$

تعدیل شده (μ) = مجموع میانگین

نتیجه به دست آمده از میانگین مرکب گویای این واقعیت هست که حجم نمونه، تأثیر مشارکت محور مقاومت در ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران را «خیلی زیاد» ارزیابی نموده‌اند.

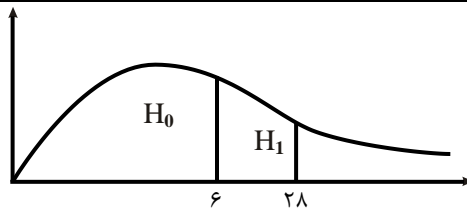
۳-۲-۴. تعیین سطح معنادار با استفاده از استدلال فراوانی «کای دو» (χ^2)

فرضیه آماری (فرضیه H_0): بین فراوانی‌های مشاهده شده و فراوانی‌های موردانتظار تفاوت معناداری وجود ندارد.

فرضیه پژوهشی (فرضیه H_1): بین فراوانی‌های مشاهده شده و فراوانی‌های موردانتظار تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول شماره (۶): محاسبه آماره آزمون

$\frac{(fo-fe)^2}{fe}$	$(fo-fe)^2$	$(fo-fe)$	فراوانی موردانتظار	فراوانی مشاهده شده	محاسبات آماری سطح آزمون
۰	۰	۰	۱۹	۱۹	خیلی زیاد
۱۴	۱۹۶	۱۴	۱۹	۳۳	زیاد
۱۴	۱۹۶	-۱۴	۱۹	۵	متوسط
۰	۰	۰	۰	۰	کم
۰	۰	۰	۰	۰	خیلی کم
۲۸	۲۹۷۶	-	۵۷	۵۷	جمع
$\chi^2 = \sum \frac{(fo-fe)^2}{fe} = ۲۸$					آماره آزمون
$1-\alpha = 95\%$		$\alpha = 5\%$	$\alpha = 0.05$		مقدار بحرانی
$df = (R-1)(C-1)$		$df = (۳-۱)(۲-۱) = ۲$	$\chi^2_{\alpha, df} = \chi^2_{0.05, 2} = ۶$		

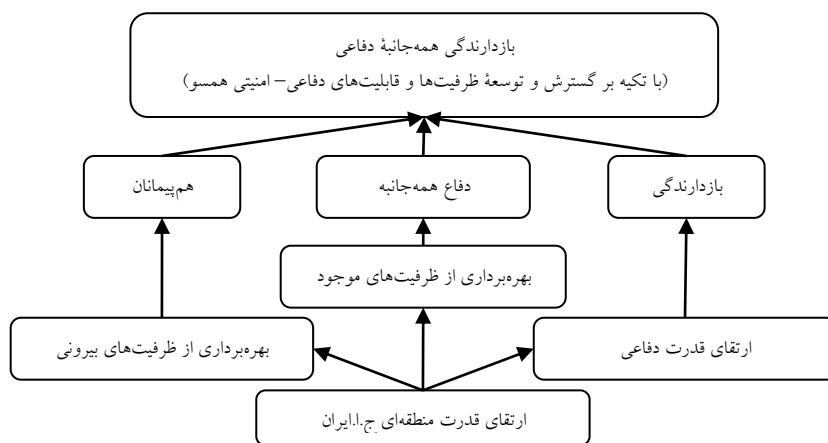
نمودار شماره (۱): نمودار کای دو

با مقایسه مقدار آماره آزمون و مقدار بحرانی ملاحظه می‌شود که آماره آزمون در ناحیه H_1 قرار گرفته، بنابراین فرضیه H_0 رد می‌شود، بنابراین در سطح خطای ۰/۰۵ و با اطمینان ۹۵٪ می‌توان گفت که بین فراوانی‌های مشاهده شده و فراوانی‌های موردانتظار تفاوت معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر، فراوانی مشاهده شده، واقعی می‌باشد و ناشی از شانس و تصادف نبوده و معنادار است.

۴. نتیجه‌گیری

۴-۱. جمع‌بندی

با توجه به مجموع مطالب، محققان در راستای پاسخ به سؤال اصلی تحقیق مبنی بر اینکه «اهداف ج.ا.ایران از ارتقای قدرت منطقه ای چیست؟»، هدف از ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران را در چارچوب نظریه‌های بازدارندگی، دفاع همه‌جانبه و دفاع مشروع قابل تبیین می‌دانند و آن را «بازدارندگی همه‌جانبه دفاعی (با تکیه بر گسترش و توسعه ظرفیت‌ها و قابلیت‌های دفاعی - امنیتی همسو)» می‌نامند که برابر الگوی درج شده در نمودار شماره (۲) قابل تعریف و توصیف است.

نمودار شماره (۲): هدف اصلی و کلی ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران

بنابراین در یک تعریف جامع، «بازدارندگی همه‌جانبه دفاعی (با تکیه بر گسترش و توسعه ظرفیت‌ها و قابلیت‌های دفاعی - امنیتی همسو)» عبارت است از «کلیه اقدام‌هایی که با بهره‌گیری از تمام ظرفیت‌های موجود خودی و هم‌پیمانان، به منظور تأمین امنیت فراگیر در قبال دشمنان و رقبا، جهت متقاعدساختن آن‌ها درخصوص اینکه هزینه‌های ناشی از انجام هرگونه اقدام نادرست، نسبت به منافع‌ی که تعقیب می‌کنند، بیشتر می‌باشد».

نکات قابل توجهی درخصوص «بازدارندگی همه‌جانبه دفاعی (با تکیه بر گسترش و توسعه ظرفیت‌ها و قابلیت‌های دفاعی - امنیتی همسو)» به شرح زیر قابل طرح است:

اجماع یافته‌های کیفی و کمی بیانگر آن است که ج.ا.ایران به دنبال جنگ و درگیری نبوده و در تلاش است تا با ایجاد بازدارندگی مناسب، از وقوع هرگونه درگیری جلوگیری به عمل آورده و با ارتقای قدرت، سطح بازدارندگی را افزایش دهد.

رویکرد بازدارندگی، زمانی نتیجه‌بخش خواهد بود که بازیگران از قدرت لازم برای اعمال آن و جلوگیری از افزایش قدرت و یا هرگونه اقدام تهدیدآمیز دیگری از سوی رقبا برخوردار باشند و این سطح از قدرت که برای بازدارندگی نیاز است، چنانچه در سطح یک منطقه عنوان گردد، همان مفهوم قدرت منطقه‌ای را به خود خواهد گرفت؛ بنابراین، قدرت‌آفرینی نیازمند به کارگیری ظرفیت‌های موجود فیزیکی و غیرفیزیکی است و کشوری که خود را قدرت منطقه‌ای تعریف می‌کند، باید از ظرفیت‌ها و توانایی‌های لازم به منظور قدرت‌افکنی در سطح منطقه موردنظر خود برخوردار باشد.

بخشی از ظرفیت‌های قدرت‌ساز در خارج از مرزهای جغرافیایی کشورها واقع شده و امکان تحت‌امر گرفتن مستقیم این توانمندی‌ها در راستای افزایش قدرت بنا به قوانین حاکم در نظام بین‌الملل و مشروعیت حق کشورها مهیا نمی‌باشد، بنابراین، می‌توان در قالب ائتلاف و تعریف اهداف مشترک امنیتی - دفاعی، از تمام ظرفیت‌های موجود برای

قدرت‌آفرینی و بازدارندگی بهره برد^۱. برابر تعریف ارائه شده، منظور از ظرفیت‌های خودی، ظرفیت‌های موجود در داخل کشور ج.ا.ایران و منظور از ظرفیت‌های هم‌پیمانان، ظرفیت‌های موجود در محور مقاومت می‌باشد. باتوجه به اینکه از تمام ظرفیت‌ها در راستای ایجاد بازدارندگی بهره گرفته خواهد شد، بازدارندگی همه‌جانبه خواهد بود. از آنجایی که هم‌پیمانان ج.ا.ایران در قالب محور مقاومت، با رویکرد نهادگرایی امنیتی و تعریف ارزش‌ها، آرمان‌ها و اهداف مشترک برای مبارزه با ظلم، دوری از استکبار، دفاع از مظلومین و مقاومت در برابر نظام‌سلطه شکل گرفته‌اند و می‌توانند در راستای بازدارندگی به‌صورت جمعی و جداگانه اقدام‌های لازم را برای ایجاد ممانعت در برابر دشمنان به‌مورد اجرا گذارند، بنابراین در این نوع بازدارندگی، بر گسترش و توسعه جبهه مقاومت تأکید می‌گردد و اقدام‌های ج.ا.ایران در راستای ارتقای قدرت منطقه‌ای، بخشی از تحقق بازدارندگی منطقه‌ای ج.ا.ایران در برابر دشمنان و رقبا می‌باشد و از آنجایی که برخلاف آمریکا که قدرت خودش را در ضعف دیگران می‌بیند، ج.ا.ایران، بخشی از قدرت خودش را در ارتقای قدرت هم‌پیمانانش رقم می‌زند، بنابراین هرجایی که حلقه‌ای از زنجیره محور مقاومت با مشکلی مواجه گردد، با تفکر ارتقای قدرت هم‌زمان طرفین و حفظ هم‌پیمانان در ارتقای سطح بازدارندگی به‌عنوان بازوان بلند، ج.ا.ایران باید وارد عرصه کمک شود.

۴-۲. پیشنهادها

(۱) بهره‌گیری بیشتر دولت، نهادها و سازمان‌ها از ظرفیت‌های موجود داخلی مرتبط با حوزه تخصصی خود، همچون قدرت اقتصادی، علمی، فناوری و غیره به‌منظور ارتقای سطح قدرت ج.ا.ایران در راستای تقویت بازدارندگی؛

۱. نوواقع‌گرایان نیز معتقدند براساس فشار بین‌المللی که توسط قدرت‌های بزرگ اعمال خواهد شد، روش یکسانی در قالب همکاری از سوی دولت‌ها باتوجه به وجود تفاوت‌های زیاد بین آن‌ها، برای رسیدن به موازنه قوا در نظام بین‌الملل که از سازوکارهای اصلی امنیت در سطح جهانی است، درپیش گرفته می‌شود و بنابراین آن‌ها از قدرت به‌عنوان متغیر کلیدی یاد می‌کنند. (وحیدی و همکاران، ۱۳۹۸)

- (۲) تلاش دولت، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، حوزه‌های علمیه و جهادهای دانشگاهی در راستای ترویج بیش‌ازپیش عقیده (ایدئولوژی) و تفکر مقاومت به‌منظور گسترش و توسعه هم‌پیمانان دفاعی - امنیتی در قالب محور مقاومت؛
- (۳) همکاری و تعامل قوای سه‌گانه در جهت ایجاد انسجام و یکپارچگی در مراجع ذی‌ربط داخلی به‌منظور تلاش بیشتر در جهت گسترش، توسعه و تقویت محور مقاومت؛
- (۴) انجام پژوهش در خصوص ارائه طرح راهبردی ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران.

فهرست منابع

الف. منابع فارسی

۱. قرآن کریم، ترجمه آیت الله مکارم شیرازی.
۲. امام خمینی^(ره)، سیدروح الله، (۱۳۸۹)، *صحیفه امام*، جلد هفدهم، هجدهم و بیست و یکم، چاپ پنجم، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی^(ره).
۳. امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی)، مجموعه بیانات، قابل دسترسی در: www.khamenei.ir
۴. افشردی، محمدحسین و مدنی، سیدمصطفی (۱۳۸۸)، ساختار نظام قدرت منطقه‌ای در خاورمیانه، *فصلنامه مدرس علوم انسانی*، دوره سیزدهم، شماره سوم.
۵. افشردی، محمدحسین و نوروزانی، شهرام (۱۳۹۶)، *دکترین جنگ پیشگیرانه آمریکا در مناطق پیرامونی جمهوری اسلامی ایران*، تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.
۶. افشردی، محمدحسین (۱۳۹۸)، *جزوه درسی طرح‌ریزی و هدایت صحنه جنگ*، تهران: دانشگاه پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، دانشکده دفاع ملی.
۷. ام. الیوت، جفری و رجنالد، رابرت (۱۳۷۸)، *فرهنگ اصطلاحات سیاسی و استراتژیک*، ترجمه میرحسین رئیس‌زاده، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
۸. ایزدی، مصطفی (۱۳۹۸)، *جزوه درسی طرح‌ریزی، برنامه‌ریزی و بودجه‌بندی دفاعی*، تهران: دانشگاه پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، دانشکده دفاع ملی.
۹. بلانچارد، اوکانر، (۱۳۸۱)، *مدیریت از راه ارزش‌ها*، ترجمه حمیدرضا فرتوک‌زاده، تهران: انتشارات فردا.
۱۰. بوفر، آندره (۱۳۶۶)، *مقدمه‌ای بر استراتژی*، ترجمه مسعود کشاورز، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
۱۱. توال، فرانسوا، (۱۳۸۲)، *کلیدهای ژئوپلیتیک*، ترجمه حسن صدوق‌ونینی، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
۱۲. جی. مورگنتا، هانس (۱۳۸۴)، *سیاست میان ملت‌ها: تلاش در راه قدرت و صلح*، ترجمه حمیرا مشیرزاده، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
۱۳. حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۹۳)، *اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک*، چاپ چهارم، مشهد: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی.
۱۴. خانی، مهدی (۱۳۷۶)، امام خمینی^(ره) و بسیج استراتژی دفاع همه‌جانبه، *فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج*، شماره پانزدهم.
۱۵. دانشکده کسب‌وکار هاروارد (۱۳۹۷)، هدف‌گذاری؛ راه‌حل‌های حرفه‌ای برای چالش‌های روزانه، ترجمه مسعود سلطانی، چاپ ششم، تهران: انتشارات آریانا قلم.

۱۶. زرقاتی، سیدهادی (۱۳۸۸)، *مقدمه‌ای بر قدرت ملی*، چاپ اول، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی غیرانتفاعی.
۱۷. سیاری، حبیب‌الله (۱۳۹۵)، *جزوه درسی مبانی دفاع*، تهران: دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، دانشکده دفاع ملی.
۱۸. ضیائی‌بیگدلی، محمدرضا (۱۳۸۴)، *حقوق جنگ*، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.
۱۹. قنبرلو، عبدالله (۱۳۸۸)، مفهوم و ماهیت قدرت منطقه‌ای، *فصلنامه مطالعات راهبردی*، سال دوازدهم، شماره چهارم.
۲۰. کالینز، جان‌ام (۱۳۸۳)، *استراتژی بزرگ (اصول و رویه‌ها)*، ترجمه کوروش بایندر، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی
۲۱. کریمی، حمید (۱۳۹۱)، *تبیین الگوی بازدارندگی همه‌جانبه دفاعی ج.ا.ایران در مقابل تهدید ناهم‌تراز*، رساله دکتری دانشگاه عالی دفاع ملی.
۲۲. مطالعه گروهی دوره بیست‌ویکم دفاع ملی (۱۳۹۵)، *تدوین راهبردهای دفاع همه‌جانبه در جنگ احتمالی آینده*، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
۲۳. نظامی‌اردکانی، مهدی و الوندی، محمدجواد (۱۳۹۳)، دفاع همه‌جانبه، راهبرد تأمین امنیت نظام از منظر امامین انقلاب، *فصلنامه علمی- پژوهشی آفاق امنیت*، سال هفتم، شماره بیست‌ودوم.
۲۴. نظامی‌پور، قدیر (۱۳۹۷)، *جزوه درسی مدیریت راهبردی*، تهران: دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی.
۲۵. نوروزی، محمدتقی (۱۳۸۵)، *فرهنگ دفاعی-امنیتی*، تهران: مرکز مطالعات و پژوهش‌های مدیریت، انتشارات سنا.
۲۶. وحیدی، احمد، حیات‌مقدم، امیر و کلاتری، فتح‌الله (۱۳۹۸)، *روندها، چالش‌ها، تهدیدها و فرصت‌های دفاعی - امنیتی ج.ا.ایران تا افسق ۱۴۰۴*، تهران: انتشارات دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی.

ب. منابع انگلیسی

1. Baldwin, David (2002), *Power and International Relations*, London: Sage.
2. Buzan, Barry (2004); *People, states and fear: An Agenda for International Security Studies in the post-cold war Era*, London: Harvester wheatsheat publication.
3. Carlsnaes, Walter, Risse, Thomas, and Simmons, Beth (2002.), *Handbook of International Relations*, London: Sage.
4. Flesmes, Daniel (2007), Conceptualizing Regional Power in International Relations, *The Washington Quarterly*, Vol. 30, No 1.
5. Hornby, A S. (1989), *Oxford Advanced Learner's Dictionary*, Fourth Edition, Oxford University Press.

6. Huth, P. K, (1999), Deterrence and International Conflict: Empirical Findings and Theoretical Debate, *Annual Review of Political Science*, 2: 25–48, doi:10.1146/annurev.polisci.2.1.25.
7. Joblonsky, David (1997), National Power Parameters, *The US Army War College Quarterly: Parameters*, Vol 27, No 1.
8. Johnson, Rebecca & Robert D Green Ret & Hugh Beach & Lord David Ramsbotham (2015), *Security Without nuclear Deterrence*, CreateSpace Independent Publishing Platform; 2nd Edition,
9. Lung Chang, Chin (2010), *A Measure of National Power*, Department of Political Science, Fo-guang University.